

Teaching Love to Children Through Children's Literature Based on Philosophy for Children (P4C)

Azadeh Fazaeli^{1*}, Hamid Maleki², Yahya Ghaedi³, Mohammadreza Sarmadi⁴

1. PhD Student of Philosophy of Education – Islamic Education, Payam Noor University, Tehran, Iran

2. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran

3. Associate Professor of Philosophy of Education, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran

4. Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran

ABSTRACT

In the present twenty-year study, the focus is on examining and teaching love based on Philosophy for Children (P4C), with a particular emphasis on books available in the children's literature market for preschool children. To achieve this goal, a foundational approach was adopted, as no prior research existed in this field. Given the nature of the study, which aims to expand conceptual understanding, an analysis of children's books published between 1978 and 2023 (a span of 46 years) was conducted to identify books containing romantic themes suitable for preschool children. Furthermore, in the research community, a group of 24 children (both boys and girls) were engaged as the target audience in an analytical model based on Philosophy for Children (P4C) to explore their perspectives. Ultimately, a pathway for teaching love was explored. A total of 13 children's books with romantic content were implemented in 26 research community sessions. Based on the obtained findings, it appears that teaching love to preschool children through the available children's literature, utilizing the Philosophy for Children model, is feasible.

Received: 20 Jan 2025

Accepted: 01 Mar 2025

Available Online: 20 Mar 2025

Keywords

Children's Literature, Philosophy for Children (P4C), Preschool Children

How to cite:

Fazaeli, A., Maleki, H., Ghaedi, Y., & Sarmadi, M. (2025). Teaching Love to Children Through Children's Literature Based on Philosophy for Children (P4C). *Study and Innovation in Education and Development*, 4(5), 315-335.

* Corresponding Author:

Dr. Azadeh Fazaeli

E-mail: ghasedakraha1357@gmail.com

© 2025 the authors. Published by Institute for Knowledge, Development, and Research.

This is an open access article under the terms of the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) License.

EXTENDED ABSTRACT

INTRODUCTION

The contemporary world is replete with social issues that stem from emotional detachment, misunderstandings, and a lack of emotional literacy. Incidents of violence, aggression, and emotional suppression are frequently reported, highlighting the necessity of nurturing fundamental emotional capacities such as love from an early age (1). Emotions are central to human life, shaping interactions, relationships, and mental well-being. Despite the universal acknowledgment of love's significance, its role in early childhood education has been largely overlooked, and traditional educational paradigms often fail to integrate emotional education (2).

One of the common misconceptions about love is that it is an innate ability that does not require formal instruction. Many believe that love is an instinctive feeling rather than a skill that can be cultivated and refined through structured learning. However, research in psychology suggests that love, like any other complex human behavior, can be nurtured and developed through exposure, reflection, and guided practice (4). Love is not merely an emotion but an art that requires understanding and effort to flourish.

Children's literature serves as a powerful medium to introduce and instill complex emotional concepts, including love, in young minds. Stories offer a safe space for children to explore emotions, recognize their own feelings, and develop a deeper understanding of relationships and empathy (3). Literature's role in emotional education aligns well with the Philosophy for Children (P4C) model, an educational approach that fosters critical, creative, and caring thinking in children (2). Through carefully selected stories, children can engage in meaningful dialogues about emotions, ethics, and relationships, enhancing their ability to navigate interpersonal experiences.

Matthew Lipman's P4C framework integrates emotional learning with cognitive development by encouraging children to think about abstract concepts and engage in discussions that refine their understanding of emotions. This approach emphasizes caring thinking, a crucial aspect of social-emotional learning that helps children develop self-awareness, empathy, and ethical reasoning (8). The present study investigates the feasibility of teaching love to preschool children using children's literature as a vehicle for discussion and emotional engagement.

The main research question guiding this study is: How can love be represented in children's literature and understood by preschool children through the P4C approach? To

address this question, the study employs a systematic analysis of children's books published over a span of 46 years, identifying romantic and emotionally rich content, and examines children's responses to these books in a structured philosophical inquiry setting.

METHODS AND MATERIALS

This study employed a foundational qualitative approach due to the lack of prior research on teaching love in early childhood education through literature. The research was conducted in two main phases:

1. **Literature Analysis:** Children's books published between 1978 and 2023 were systematically reviewed to identify works that contained themes of love appropriate for preschool children. A total of 276 books were initially selected, out of which 110 titles were identified as having significant representations of love, and 13 books were ultimately chosen for inclusion in the study.
2. **Empirical Study:** The study involved 24 preschool children (both boys and girls) who participated in 26 research sessions using the P4C model. Each session revolved around one of the selected children's books, incorporating guided discussions, storytelling, and interactive activities designed to encourage emotional reflection and conceptual engagement with love.

Children's responses were recorded through structured discussions facilitated by a researcher. Thematic analysis was used to identify patterns in their engagement with the stories, their interpretations of love, and their ability to relate to the narratives emotionally and cognitively.

FINDINGS

Analysis of children's responses to the selected literature revealed several significant themes:

1. **Recognition of Love as a Concept:** Contrary to the prevailing assumption that preschool children lack the cognitive maturity to understand love, children demonstrated an ability to identify and discuss love as a central theme in the stories. They described love in relation to family, friendships, and personal experiences, illustrating their capacity for abstract thought.
2. **Empathy and Perspective-Taking:** Children engaged in meaningful discussions about the emotions of story characters, showcasing an ability to empathize with fictional figures. This supports the notion that literature can be a powerful tool in developing social and emotional intelligence.

3. **Personification of Love:** Many children ascribed human-like qualities to non-human characters, such as stuffed animals or imaginary friends, suggesting that personification helps them process and articulate their emotions.
4. **Gender-Based Differences in Interpretation:** Girls tended to focus more on relational aspects of love, demonstrating structured and reflective thinking in discussions, while boys exhibited a preference for action-oriented expressions of love and social bonding.
5. **Emphasis on Maternal Love:** Across both genders, the role of the mother emerged as the most prominent representation of love. Children consistently linked their understanding of love to their relationships with their mothers, highlighting the centrality of maternal affection in early emotional development.
6. **Growth in Emotional Articulation:** Over the course of the study, children demonstrated an increasing ability to articulate their thoughts about love with greater clarity, suggesting that structured discussion and exposure to emotionally rich literature enhance emotional literacy.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The findings of this study challenge the assumption that preschool children are incapable of understanding complex emotional concepts such as love. Instead, the results indicate that young children are highly perceptive and capable of engaging in meaningful discussions about emotions when provided with appropriate narratives and guided inquiry.

Children's literature, when integrated with the P4C model, serves as an effective medium for fostering emotional intelligence. Through structured storytelling and discussion, children develop a deeper awareness of their emotions, recognize love in various forms, and refine their ability to articulate feelings. This underscores the necessity of incorporating emotional education into early childhood curricula.

Furthermore, the study highlights the importance of interactive and participatory learning environments that encourage children to explore abstract concepts in a safe and supportive setting. The observed gender-based differences in responses suggest that educational approaches should be tailored to accommodate varying cognitive and emotional processing styles in boys and girls.

One of the most compelling findings was the universal emphasis on maternal love, reinforcing the critical role of parental affection in early emotional development. This suggests that early childhood education should not only focus on cognitive and motor skills

but also prioritize emotional learning, particularly through narratives that reflect children's lived experiences.

Given the success of this study in fostering discussions about love among preschoolers, future research should explore the application of the P4C model to other complex emotional themes, such as loss, resilience, and moral decision-making. Additionally, longitudinal studies could examine the long-term impact of early emotional education on social relationships and mental well-being in later childhood and adolescence.

In conclusion, this study provides empirical evidence that love can be effectively taught and discussed in early childhood through children's literature. By leveraging storytelling as a pedagogical tool, educators can cultivate emotional intelligence, empathy, and social skills in young learners, ultimately contributing to a more emotionally literate and compassionate society.

آموزش عشق به کودکان بوسیله ادبیات کودک بر بنیاد فبک

آزاده فضائل^{۱*}، حمید ملکی^۲، یحیی قانلی^۳، محمدرضا سرمدی^۴

۱. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت - تربیت اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
۳. دانشیار فلسفه تعلیم و تربیت، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
۴. استاد گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

در پژوهش بیست ساله پیشه رو بررسی و آموزش عشق بر بنیاد فبک با نگاه به کتاب‌های تولید شده در بازار کتاب برای کودک پیش از دبستان کانون توجه است، برای تحقق این امر، سراغ روش مبنایی رفته‌ایم، چون پیشینه تحقیقی در این خصوص وجود نداشته و روشی است با نگاه به گسترش مفاهیم، تحلیل کتاب کودک در بازه ۵۷ تا ۱۴۰۲ (۴۶ ساله) برای رسیدن به کتاب‌های با محتوا عاشقانه برای کودک پیش از دبستان انجام شد؛ و در اجتماع پژوهشی با مدل فلسفه برای کودکان واکاوی نگاه ۲۴ کودک (دختر و پسر) بعنوان مخاطب هدف صورت گرفت تا در نهایت راهی برای آموزش عشق، گشوده شود. ۱۳ کتاب کودک با محتوا عاشقانه در ۲۶ جلسه اجتماع پژوهشی اجرا شد و با برداشت‌های به دست آمده به نظر می‌رسد آموزش عشق به کودک پیش از دبستان به مدد کتاب‌های تولید شده در ادبیات کودکان با مدل فلسفه برای کودکان شدنی است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۱

تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۱۲/۳۰

کلیدواژه‌ها

ادبیات کودکان، فلسفه برای کودکان، کودک پیش از دبستان

شیوه ارجاع دهی:

فضائل، آزاده، ملکی، حمید، قانلی، یحیی، و سرمدی، محمدرضا. (۱۴۰۳). آموزش عشق به کودکان بوسیله ادبیات کودک بر بنیاد فبک. پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه، ۴(۵)، ۳۱۵-۳۳۵.

نویسنده مسئول:

دکتر آزاده فضائل

پست الکترونیکی: ghasedakraha1357@gmail.com

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است.

انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی CC BY-NC 4.0 صورت گرفته است.

خواستگار عصبانی با اسلحه کمری وارد کلاس شد و اقدام به تیراندازی کرد...

زنی به خاطر باز کردن زود هنگام هدیه از سوی شوهرش مضروب شد...

مردی با مشارکت دوستش والدین و چهار عضو دیگر خانواده‌اش را به قتل رساند...

چنین جمله‌هایی را یا هر روز می‌خوانیم یا در روایت دوستان و آشنایان برای اثبات نبود مهر در اطرافمان می‌شنویم. گاهی

متعجب می‌شویم و گاهی تنها شنونده‌ایم آن هم نه فعال، هیچ‌گاه در روایت‌هایمان نگفتیم چه کنیم تا دیگر آینده این گونه نباشد؟!

شاید در هیچ زمان دیگری در تاریخ عواطف در چنین گستره و با چنین تراکمی در زندگی انسان حضور نداشته‌اند. انسان با

مجموعه‌ای از عواطف با جهان اطراف خود پیوند خورده است، رخدادهای گوناگون پیوسته ما را با این عواطف درگیر می‌کند (1) هیچ

جنبه‌ای از حیات روانی ما، از نظر کیفیت و معنای وجودمان، مهم‌تر از عواطف نیست. عواطف آن چیزی هستند که زندگی را ارزشمند

یا گاهی در خور خاتمه یافتن می‌سازند. پس چرا عواطف و به طور خاص عشق به حاشیه رانده می‌شود؟

میان آنچه کودکان باید بیاموزند، عشق در باور عامه امری ساده و بدیهی است و مشکل عشق، مشکل معشوق است، نه

مشکل آموزش، دوست داشتن را ساده می‌انگاریم و برآنیم که مسئله، پیدا کردن یک معشوق مناسب یا محبوب دیگران بودن است،

گرچه هر روز شواهد بیشماری خلاف آن را اثبات می‌کنند.

ما، بین انگیزه، صبر، امید، فکر کردن و عشق رابطه‌ای نمی‌بینیم ما تصورمان درباره عشق مثل توانایی خوردن و هضم غذاست

که با آن به دنیا آمده‌ایم، پژوهش حاضر بر این فرض اولیه استوار است که عشق نیز هنر است و مانند هر هنر دیگری باید آن را آموخت

فرض دوم این پژوهش این است که یکی از اساسی‌ترین محتواها برای آموزش در مقطع پیش از دبستان عشق است.

این فرض در فلسفه برای کودکان دقیقاً اساسی تلقی شده است. لیپمن در این برنامه سه نوع تفکر انتقادی، خلاق و مراقبتی

را به عنوان روش‌های پرورش مهارت‌های سطح بالا معرفی کرده است و به کودک کمک می‌کند، ارتباط میان مفاهیم را پیدا کند.

تفکر انتقادی و خلاق، بعد شناختی و تفکر مراقبتی، بعد عاطفی دارد.

تفکر مراقبتی از سویی به معنای اشتیاق در تفکر، بررسی موضوع از روی دغدغه‌ی درونی و تعهد و مسئولیت‌پذیری در مسیر

جستجوی راه حل برای مسئله ذهنی و از سوی دیگر، به معنای دغدغه نسبت به شیوه تفکر فرد – به معنای تفکر درباره نحوه و روش

تفکر خود و دیگران است (2) در برنامه فلسفه برای کودکان به جای تأکید بر تضاد میان فکر و احساس از آن دو برای تقویت یکدیگر

استفاده کرده است. استفاده از داستان، این مزیت را دارد که نشان می‌دهد ابعاد عاطفی و شناختی زندگی به هم گره خورده‌اند و در

گفتگوها این نظر بسط داده می‌شود (2). داستان تلفیق مطمئن و امتحان شده منطقی و احساس است؛ چنانچه شارپ می‌گوید: داستان‌ها

به کودکان انگیزه می‌دهند تا وارد اجتماع پژوهشی شوند برای کودک در دسترس و زود آشنا هستند. ارتباط با احساسات و عواطف آن‌ها

دارند این داستان‌ها بدون آن که به طور واقعی کودکان را کانون توجه قرار دهد، عواطف و احساسات کودک را در معرض موشکافی قرار می‌دهد (3) چرا داستان‌ها به احساسات کودکان دسترسی دارند؟ اول آنکه: کودکان همانطور که روی‌پزدازی می‌کنند به طور خودکار و سرکوب‌ناپذیری داستان می‌سازند و در لایه‌های داستان وانمود می‌کنند. دوم آنکه: داستان صرف نظر از نوع آن درباره دردسر است. ارسطو نخستین کسی بود که به این نکته توجه کرد. که کشمکش عنصر بنیادی داستان است. سوم آنکه: تقریباً هر داستانی درباره تلاش‌های یک شخصیت برای رسیدن به خواست‌های خویش است و معمولاً بهایی هم باید بپردازد. کودکی که از آغاز بهشت کتاب را کشف کرده و در آن بخشیدن، ترسیدن، متنفر بودن و امید و عشق را تجربه کرده بدون آنکه مخاطراتش را به جان خریده باشد و قهرمان به جای او زمین خورده و بلند شده است. این کودک همان انسان متعادل اثربخش و آگاه جهان بزرگسال خواهد بود.

فراموش نکنیم ما زندگان بعد از انبوه کشته شدگان پاندمی کوید ۱۹ با انبوه کودکانی مواجه هستیم که در این مرگ‌های بی‌رحم، نقطه امن و اطمینان‌شان را از دست داده‌اند^۱ و هرگز به شرایطی مشابه قبل کرونا بر نمی‌گردند. جهان بعد از این پاندمی بسیار بیشتر از گذشته نیازمند فهم عشق است و نیازمند انسان عاشق، بی‌توجهی به عشق در آموزش باعث می‌شود که کودکانمان آرامش و اطمینان لازم برای فردای بهتر نداشته و اسیر اشتباهاتی بشوند که نشان دهنده نیاموختن عشق است. هر آموزش دارای دو جنبه است یکی جنبه نظری و دوم تسلط به جنبه عملی آن، کودکانمان اگر قرار است فردا مردان و زنانی باشند که بتوانند تجربه‌های لازم را که اندوخته‌اند عمل کنند باید در زمان کودکی مباحث نظری عشق را آغاز کرده باشند؛ و این پژوهش برای چگونگی پرداختن به عشق در آموزش ضروری است.

با خواندن کتاب‌های کودکان در سال ۸۳ و آشنایی با آراء بزرگان روانشناسی کودک، تناقضی بزرگ ذهنم را به مکث واداشت، اگر کودکان طبق نظر متخصصان، عشق را نمی‌فهمند و ذهنشان از ریش لازم، برای درک این مفهوم انتزاعی عاجز است، پس آنچه در کتاب‌های کودکان آمده است بازنمایی چه چیزی است؟ (نمونه‌ای از متن کتاب‌های کودکان پیش از دبستان)

لی لی گوش‌های آبی او را ناز می‌کرد، و نوک دماغ آبی او را می‌بوسید، و می‌گفت عاشقتم! کانگوروی آبی! و آن شب کانگوروی آبی، در آغوش لی لی، به سرعت خوابش برد (کتاب، عاشقتم کانگوروی آبی).

با خود فکر کرد: اگر خرس بزرگ، بدون من تک‌وتنه‌ها، غصه بخورد چی؟ از تخت خوابش پایین آمد. نکند خرس بزرگ دلش برای من تنگ شده باشد (کتاب، خوش بخوابی خرس کوچولو)

چستر از این بوسه خوشش آمد. حالا می‌دانست که هرکجا برود عشق مادرش هم با او می‌رود (کتاب، دستی که بوسه میزند) به غیر از متن کتاب تصاویر هم مشحون از این گونه تصاویر است:

^۱ ۵۵ میلیون ۲۰۰ هزار کودک در ۱۸ ماه نخست همه‌گیری کرونا، پدر، مادر یا یکی از نزدیکان درجه اول خود را از دست دادند. (Dw.com)

در راستای حل تناقض پیش آمده: پژوهشی با عنوان *بازنمایی عشق در ادبیات کودکان گروه سنی الف، از ۵۷ تا ۵۸، تنها با یک سوال (عشق در کتاب‌های داستانی کودکان پیش از دبستان چگونه است؟) آغاز شد.*

روش پژوهش

در این پژوهش سراغ روش مبنایی رفته‌ایم، چون پیشینه تحقیقی در این خصوص وجود نداشته و روشی است با نگاه به گسترش مفاهیم، تحلیل کتاب کودک در بازه ۵۷ تا ۱۴۰۲ (۴۶ ساله) برای رسیدن به کتاب‌های با محتوا عاشقانه برای کودک پیش از دبستان انجام شد؛ و در اجتماع پژوهشی با مدل فلسفه برای کودکان و اکاوی نگاه ۲۴ کودک (دختر و پسر) بعنوان مخاطب هدف صورت گرفت تا در نهایت راهی برای آموزش عشق، گشوده شود. ۱۳ کتاب کودک با محتوا عاشقانه در ۲۶ جلسه اجتماع پژوهشی اجرا شد

یافته‌ها

در مواجهه با سوال اولیه بعد از انتخاب روش، تعریف متغیر مهم پژوهش، عشق و آموزش و پرورش پیش از دبستان انجام شد؛ عشق:

عشق عبارت است از رغبت جدی به زندگی و پرورش آن چه بدان مهر می‌ورزیم (4).

آموزش و پرورش پیش از دبستان

عبارتند از هدایت جریان رشد طبیعی کودکان از تولد تا ۶ سالگی در زمینه‌های رشد عاطفی، اجتماعی، شناختی، حرکتی است (5).

مرحله اول:

همان‌طور که چارمز می‌گوید در کدگذاری اولیه توسعه کدها هدف اصلی است و پژوهشگر باید نسبت به آن چه در داده‌ها در حال رخ دادن است گشوده باشد و باید از روش مقایسه مستمر استفاده شود، به همین دلیل بعد از بررسی دقیق تک‌تک کتاب‌ها، کدهای گسترده اولیه ساخته شدند؛ کتاب‌های داستانی تالیف و ترجمه در بازه زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۵ در گروه سنی الف ۲۷۶ جلد کتاب؛ که ۱۱۰

عنوان آن وجهی از عشق در آن قابل مشاهده بود، ۷۰ عنوان تالیف و ۴۰ عنوان آن ترجمه می‌باشد. تک‌تک مطالعه شد و سعی شد همه کتاب‌هایی که در آن‌ها وجهی از عشق رخ نموده است چه در کلام چه در تصویر جدا شده و آن‌چه باقی ماند کتاب‌هایی با موضوع آموزشی و اخلاقی بود که در آن هیچ عنصری از مفهوم عشق وجود نداشت و برای هر جلد کتاب، فرمی تنظیم شد که شامل مشخصات کتاب‌شناسی و موارد ذیل بود: نوع ادبی، شخصیت، شکل ظهور، تصویرگری، نوع دوستی داشتن، تعداد تصویر، نحوه دوست داشتن، احساس قهرمان از عشق، پیام، زاویه دید، هسته‌ی مرکزی داستان، هماهنگی نام کتاب با موضوع و پایان کتاب.

دومین مرحله:

برای کار با داده‌ها، کدگذاری متمرکز نام دارد که در آن، پژوهشگران در نهایت کدهای مهم‌تر و پرتکرارتر اولیه‌ای را «کشف» می‌کنند که از لحاظ تحلیلی گزینه‌های منطقی‌تر هستند. در کدگذاری متمرکز - که به آن کدگذاری انتخابی هم می‌گویند، پژوهشگر از این کدها برای گذار از مقادیر زیاد داده‌ها استفاده می‌کند» (6).

با بررسی دقیق تر کتاب‌ها، کدهای پرتکرارتر در راستای فهم بهتر روند خلق عشق کشف شدند، که شامل:

نوع دوست داشتن (علاقه مطرح‌شده در کتاب نسبت به چه چیزی است؟) بسترین علاقه به مادر در زیر مجموعه حیوان: خرس، طبیعت: ماه، شی: عروسک و غیر مادی‌ها: تغییر و اجتماعی: دوستان بود.

نحوه دوست داشتن (چگونه این دوست داشتن در کتاب مطرح می‌شود؟) در اکثر موارد عشق یک طرفه است، در همه کتاب‌ها این علاقه هم در متن و هم در تصویر آمده است.

احساس قهرمان (قهرمان اصلی از دادن یا گرفتن این عشق چه احساسی دارد؟) احساس قهرمان شادی و آرامش است.

شخصیت فرعی (همراهان قهرمان چه کسانی بودند؟) در اکثر کتاب‌ها ۲ تا ۳ شخصیت در کتاب‌ها دیده شده است و شخصیت‌ها هم نوعان قهرمان هستند.

شکل ظهور قهرمان (قهرمان ایا تغییراتی در روند داستان پذیرفته است؟) شکل ظهور شخصیت اصلی در اغلب مواقع ساده است.

هسته مرکزی (داستان این علاقه حول چه مضمونی پرداخته شده است؟) هسته اصلی عشق (مادر، خود، شی، تغییر، دوستان، طبیعت) است.

پایان (داستان چگونه پایانی داشته است؟) پایان داستان‌ها، همه موفقیت و شادی است.

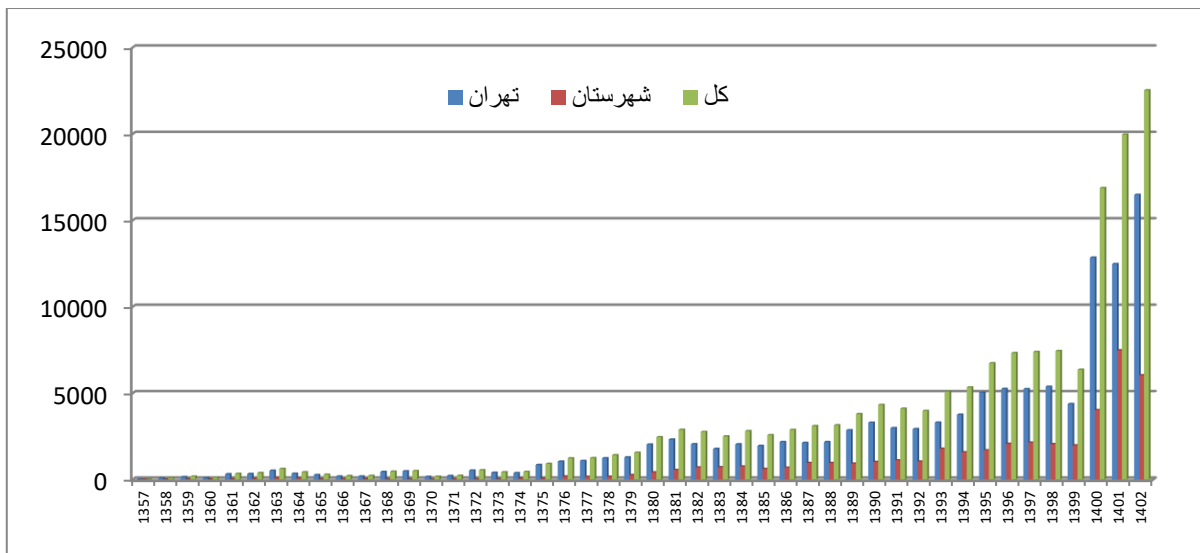
در این نقطه از پژوهش جواب سوال اولیه از منظر منه محقق، بدست آمده بود در کتاب‌های داستانی، گروه پیش از دبستان، عشق، بعنوان یک مضمون فعال با زیر شاخه‌های دارای اهمیت برای مخاطب این دسته از کتاب‌ها، مورد توجه نویسندگان و تصویرگران ادبیات کودکان واقع شده و در قالب این مفهوم دست به خلق موارد متعدد زده بودند. که البته بیشتر خالقان کتاب کودک زنان بودند.

مسئله اصلی در سالهای اخیر از قدرت بیشتری برای من برخوردار شد چرا که تولید کتاب کودک روند روبه رشدی را به طور

مشخص پیدا کرده بود

برای درک بهتر چگونگی تغییرات تولید در گذر زمان، روی نمودار پیاده شد.^۱ نمودار میزان و نوع تفسیر مولفه‌ای عمودی

(میزان تولید کتاب) را بر حسب تغییرات مولفه افقی (سال) بررسی می‌کند

شکل ۱. روند تغییرات تولید کتاب در گذر زمان

در نمودار فوق، به نظر می‌رسد ناشران کتاب کودک جدا از هر اتفاقی در ایران به اهمیت وجود کتاب برای کودکان ایران پی برده و برامر تولید کوشیده‌اند، دیگرانکه امار کتاب‌های تولید شده با مضمون عشق در پایان ۱۳۸۵، ۱۱۰ جلد کتاب بود که در این بازه زمانی ۲۸ ساله به طور متوسط نزدیک به ۴ کتاب در هر سال خلق شد، این امار از ۱۱۰ تبدیل به ۱۸۳ جلد شده بود که در بازه زمانی ۱۷ سال یعنی ۸۵ تا ۱۴۰۲، به طور متوسط سالانه بین ۱۰ تا ۱۱ جلد کتاب با موضوع عشق چاپ شده است، امار، رشد ۱۷۳ درصدی راه، در تولید با موضوع عشق نشان می‌دهد. نکته جالب امار آن است که این روند رشد در ناشران خصوصی که از هیچ پشتوانه تبلیغی و مالی برخوردار نبودند دیده می‌شود، در واقع کتاب با مضمون عشق برای کودک پیش از دبستان خلق می‌شود و مخاطب از این دسته کتاب‌ها استقبال می‌کند.^۲ تناقض، شکل جالبی به خودش گرفته بود؛ کتاب با مضمون عشق برای کودک پیش از دبستان تولید می‌شد ولی متخصصان می‌گفتند کودک عشق را درک نمی‌کند!!! پس مخاطب این کتاب‌ها چه چیزی را درک می‌کند؟ و اگر درک نمی‌کند چرا این کتاب‌ها را دوست دارد؟، نکته حاضر اهمیت دیگر این بود که کتاب‌ها بوسیله بزرگسال تولید شده بود و محقق بزرگسال در تحلیل

^۱ امار تولید کتاب کودک از سال ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۲ به درخواست پژوهشگر از خانه کتاب (بانک اطلاعات کتاب و ناشران (www.ketab.ir)) ارائه شده است.

^۲ بخشی از این کتاب‌ها در زمان کوتاهی در بازار نشر به چاپ چندم می‌رسیدند.

کتاب‌ها به مضمون عشق آمده در کتاب‌ها توجه کرده بود، اینبار ناگزیر باید سراغ خود کودک پیش از دبستان می‌رفتیم، اما چگونه می‌شود در باره یک مفهوم انتزاعی و ذو مراتب، عشق با کودک گفتگو کرد؟

بعد از آشنایی با آرا و نظرات متیو لیپمن و مدل فلسفه برای کودکان، متوجه شدم، لیپمن فهم کودک درباره مفاهیم انتزاعی مثل عدالت، مرگ، صداقت و... را به رسمیت می‌شناسد و یکی از ستون‌های اساسی مدلش را در جهان داستان بنا کرده است و کودک پیش از دبستان یکی از گروه هدف در این مدل است، ضمن آنکه پژوهشی با روش فبک در مورد عشق وجود نداشت؛ پس برای ادامه راه براساس مدل فبک با روش مبنایی، هدف‌های برای رسیدن به فهم نگاه کودک بعنوان مخاطبان اصلی کتاب تولید شده در ادبیات کودکان در نظر گرفته شد:

قدم اول تحلیل کتاب‌های تولید شده در ایران از سال ۵۷ تا ۱۴۰۲ با موضوع عشق در گروه سنی الف و انتخاب تعدادی از آن‌ها برای کار در اجتماع پژوهشی است.

و در قدم دوم؛ واکاوی نگاه کودک در اجتماع پژوهشی به عنوان مخاطب هدف این دسته از کتاب‌ها.

۱ مرحله سوم:

این مرحله با دستچین کردن متمرکزتر، با در نظر داشتن ادبیات تحقیق آغاز می‌شود چرا که کنش اصلی در این مرحله تفسیری و تحلیلی است در کد گذاری نظری کانون تمرکز تحلیل است، کشف یک الگوی مکنون از رفتار اجتماعی که مسئله یا دغدغه اصلی را در یک پژوهش تبیین می‌کند. کشف الگوهای مکنون، قویا کنشی تفسیری است (7). برای انجام مدل فلسفه برای کودکان، در این مرحله چهار قدم، تعریف شد

قدم اول: انتخاب کدها بر اساس مراحل قبلی (کد گذاری اولیه و متمرکز)

قدم دوم: از میان ۱۸۳ کتاب داستان که در آن زاویه‌ای از عشق مطرح شده بود ۱۳ کتاب به اجتماع پژوهشی راه یافت؛ براساس

دو معیار: اول، بلحاظ هنری و ادبی دارای غنای لازمه باشد

دوم: درون‌مایه فلسفی؛ برنامه فبک اساساً با تلقین و القاء مخالف است و بر آن است که به افراد باید امکان انتخاب داد و همان قدر که انسان‌ها حق موافقت دارند، حق مخالفت دارند، داستان‌ها نباید ایده‌ها و افکار کودکان را براساس ایده‌ها و افکار بزرگسالان شکل دهند و مانع ایده‌های خلاقانه‌ی کودک شوند، این کار کاری انگل وار است. (ناجی، ۱۳۹۵) همچنین، داستان‌های فلسفه برای کودکان نباید مانع تفکر نقادانه کودک شود و تلقین کننده باشد از این‌رو درون‌مایه‌ای که به تلقین یک موضوع اختصاص دارد و فرد را بدون استدلال و مواجهه سازی به امری جزمی رهنمون می‌کند در داستان‌های فبک جایی ندارد. همچنین، از آن‌جا که این داستان‌ها محرک اجتماع پژوهشی هستند، به‌جای این‌که ختم کلام باشند و حرف آخر را بزنند، باید کنج‌کاو کننده، به یاد آورنده مسائل، پرسش‌برانگیز، محرک، و شروعی برای کندوکاو باشند و این ممکن نیست، مگر با ایجاد چالش و طرح رگه‌هایی از مواضع گوناگون فلسفی و اجتماعی، پس درون‌مایه در داستان فبک نمی‌تواند توصیه یا برداشت نویسنده از جهان باشد درون‌مایه فلسفی نباید به امور

تجربی یا حقایق تثبیت شده مربوط شود و نمی توان آن را به راحتی حل و فصل کرد و به پاسخی سرراست رسید. درون مایه فلسفی باید به پرسش ختم شود نه این که پاسخی به یک پرسش باشد. هر داستان باید مفاهیم و شیوه های فلسفی را به طرز عمیق در خلال تجربه ی روزانه ی کودکان قرار دهد و دیدگاه های مختلفی را درباره مفاهیم و شیوه های فلسفی ارائه دهد (8).

قدم سوم: برای هر کتاب یک سوال مشخص در نظر گرفته شد، اول با نگاه به فبک دوم با نگاه به دو نقطه اساسی در داستان نگاه به فبک: در کندوکاو و پژوهش فلسفی تمرکز بر روی پرسش های کلی و انتزاعی است که منجر به پاسخ های ثابت و بی چون و چرا نمی شود، بنابراین یک پرسش که بتوان با رجوع به حقایق تجربی حل و فصل شود (برای شام چه پختی؟)، کم تر احتمال دارد به یک بحث فلسفی منجر شود. پس سراغ پرسش های باید رفت که قابلیت بحث و تبادل نظر را داشته باشند (9).

نقطه اول در داستان: به جرأت می توان گفت در بحث اصول و فنون داستان نویسی هیچ مبحثی اهمیت مبحث کشمکش را ندارد. هر اثر داستانی در هر مکتب ادبی با هر سبک و سلیقه ای که خلق شود ناگزیر باید حاوی حرکت و تعقیب و ماجرا باشد و لازمه حرکت تضاد و کشمکش است. اساساً حرکت در عالم مادی بر تضاد بین اشیاء استوار است. فلاسفه می گویند: اگر تضاد نباشد، اتفاق نمی افتد، تحولی صورت نمی گیرد، و چیزی نو ایجاد نمی شود. گره افکنی در داستان یا همان کشمکش یعنی برهم زدن تعادل زندگی. آشکار است که توصیف سیر عادی در زندگی لطفی ندارد و حسی در خواننده بر نمی انگیزد نوشته ای که عنوان داستان بر آن گذارده اند اگر در دل خود برجستگی، ماجرا، و تنشی نداشته باشد، انسانی را می ماند که وقتی از او می پرسند: چه خبر؟ پاسخ می دهد: قابل عرض، هیچ (10).

نقطه دوم در داستان: درون مایه (مفهومی ذهنی، کلی، و فراگیر که همچون چتری بر همه اجزا داستان سایه افکنده و وحدت بخش اجزا است) + نوع نگاه نویسنده که در اثر جریان دارد = هدف نمایشی وقتی مخاطب تحریک احساسی شده است. در اصل کارکرد هدف نمایشی، القاء و در افکندن مخاطب در موضوع است. یعنی مخاطب به اشتراک تجربی با شخصیت اصلی داستان می رسد؛ به تعبیری آن تجربه را در خودش هم احساس می کند.

جدول ۱. نام کتاب، مشخصات و سؤال مرتبط با آن

اسم کتاب	سوال
خرس یا اردک نویسنده و تصویرگر: کتی هادسن، مترجم: محبوبه نجف خوانی، نشر: زعفران ۱۳۹۶	چرا خرس نمی توانست خرس نباشد؟
چگونه شیر باشیم؟ نویسنده و تصویرگر: اد ویر، مترجم: رضی هیرمندی، نشر: چشمه ۱۳۹۸	شیر مهربان شیر هست؟
فراموش کردم بگم دوستت دارم نویسنده: میریام ماس، تصویرگر: اناکاری، مترجم: ندا حرمتی، نشر: بین المللی حافظ ۱۳۹۷	بیلی چرا با گفتن دوستت دارم مادرش حالش خوب شد؟
سگ آبی و مروارید نویسنده و تصویرگر: هلمه هاینه، مترجم: فریدون فاطمی، نشر: مرکز ۱۳۷۷	چرا سگ آبی صدف رو به برکه باز گرداند؟
خوش بخوابی خرس کوچولو	چرا خرس کوچولو فکر کرد مادر دلتنگ اوست؟

نویسنده: مارتین وادل، تصویرگر: بارابارا فرت، مترجم: رضی هیرمندی، نشر: افق ۱۳۸۶	راز بوسه مادر در کف دست چستر چیست؟
دستی که بوسه می‌زند نویسنده: اودری پن، تصویرگران: روثای هارپر، نانسی ام لیک، مترجم: منا خاطری، نشر: بازی و اندیشه ۱۴۰۰	چرا باید ما عشقی که در درونمون داریم رو نشان بدیم؟
زمانی که نمی‌توانیم یکدیگر را بغل کنیم نویسنده: ایوین مک لافین، تصویرگر: پلی دانبر، مترجم: کتابیون انصاری، نشر: ویژه نشر ۱۳۹۹	چرا خرس کوچولو با بوسه باباش حالش خوب شد؟
روز بد خرس کوچولو نویسنده: هایوین اورام، تصویرگر: فردریک جوس، مترجم: طاهره طالع ماسوله، نشر: بافرزندان ۱۳۹۸	چرا پرنده رفت؟
شیر و پرنده نویسنده و تصویرگر: ماریان دو بوک، مترجم: زهرا داوری گراغانی، نشر: علمی فرهنگ ۱۳۹۸	چرا موش کوچولو همون بازی که، دوست نداشت با دیگران بازی کنه، با موش‌ها دوست داشت بازی کنه؟
نویسنده: مارتین وادل، تصویرگر: ویرجینیا میلر، مترجم: افسانه شعبان نژاد، نشر: نشانه ۱۳۸۸	چرا پنگوئن حاضر شد میوه کاج رو از خودش دور کنه؟
پنگوئن و میوه ی درخت کاج نویسنده و تصویرگر: سلینا یون، مترجم: رضی هیرمندی، نشر: کانون پرورش فکری کودکان ۱۴۰۰	چرا ژوزف پتوش هر تغییری کرد اونو دوست داشت؟
یک داستان محشر نویسنده و تصویرگر: فوئب گیلمن، مترجم: نسرين وکیلی - پدram مهین پور، نشر: مبتکران ۱۳۸۸	چرا لی لی از میان همه اسباب بازی‌هایش کانگورو آبی رو انتخاب کرد؟
عاشقتم کانگورو آبی نویسنده و تصویرگر: اما چستر کلارک، مترجم: پارسا مهین پور - نسرين وکیلی، نشر: مبتکران ۱۳۸۵	

قدم چهارم: طرح دقیق اجرایی اجتماع پژوهشی، برای هر کتاب، برای آنکه در پژوهش پیشه رو مخاطب هدف، کودک پیش از دبستان است، باید برای اجرای دقیق هر کتاب فعالیت‌ها به گونه‌ای باشد که کودکان به درک کامل داستانی که می‌شنوند نائل شوند؛ مثلاً در کتاب سگ آبی و مروراید، کودکان با مروراید آشنا شدند، مستند زندگی سگ آبی را مشاهده کردند و با مفهوم خیال کردن آشنا شدند (چون در قسمت مهمی از قصه سگ آبی خیال می‌کند)؛ یا در کتاب زمانی که نمی‌توانیم همدیگر را در اغوش بکشیم، چون قهرمان کتاب جوجه تیغی و لاک پشت هستند، مستندی از زندگی لاک پشت و جوجه تیغی کودکان دیدند و تیغ جوجه تیغی را از نزدیک دیدند و لمس کردند؛ برای هر کتاب در قالب فعالیت‌های قبل و بعد از شنیدن قصه، فعالیت‌هایی تعریف شد و دقیقاً طبق فعالیت‌های قبل و بعد قدم به قدم کتاب اجرا شد یک نمونه اجرایی:

کتاب پنگوئن و میوه درخت کاج

فعالیت‌های قبل از قصه:

□ صحبت در مورد میوه درختان (سیب و پرتقال و...) و میوه درخت کاج

□ نشان دادن انواع میوه‌های کاج

□ بگذارید قبل از شروع قصه بچه‌ها میوه کاج را لمس کنند.

□ تقلید صداها. اومم. اوخ...

فعالیت‌های بعد از قصه:

رنگ کردن } درست کردن کاردستی با میوه کاج
مقطع زدن و چاپ کردن }
آویزان کردن روی یک طناب }

اجرا: طبق قوانین آموزش و پرورش در ایران، برای دسترسی به کودک پیش از دبستان احتیاج به اجازه و معرفی نهادهای بالاتر به مدرسه را داشتیم که تنها اجازه انجام فعالیت با کودکان پیش از دبستان در منطقه ۱ شهر تهران در دو دسته ۱۲ نفری دختر و پسر در دو مدرسه جدا از هم بدون اجازه ضبط فیلم و صدا و آوردن هیچ نوع مشخصات هویتی بغیر از نام کودک، برای من صادر شد، همه کودکان در بینایی و شنوایی سالم بودند و همه بلحاظ هوشی طبق آزمون‌های هوش و کسلر و ریون در دسته باهوش قرار داشتند طبق آنچه مدرسه به من گفت و البته در مشاهداتم خلافت را ندیدم و بلحاظ اقتصادی نیز جز ۱ درصد بالای جامعه محسوب می‌شدند و همه کودکان با خانواده زندگی می‌کردند و هیچ کودکی فرزند طلاق نبود، طبق طرح اجرایی هر کتاب فعالیت‌های قبل انجام می‌شد و بعد قصه را با روش کارت قصه گویی^۱ می‌دیدند و می‌شنیدند و سوال هر کتاب مطرح می‌شد؛ طبق مدل اجتماع پژوهشی در فیک باهم گفتگو می‌کردند (نمونه یک اجرا، پنگوئن و میوه درخت کاج).

فعالیت قبل

دیدن مستند از زندگی پنگوئن و اشنایی با کاج و برگ‌های درخت کاج

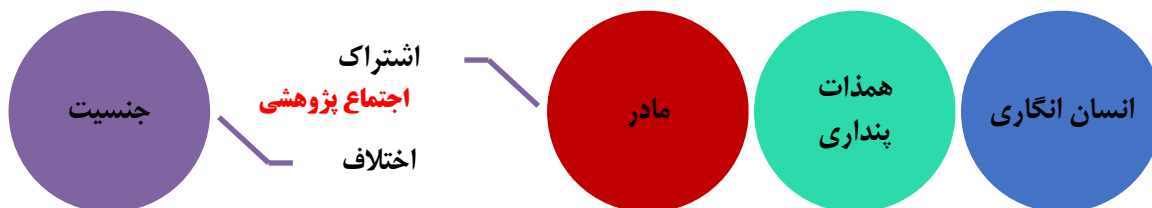
شکل ۲. دیدن مستند از زندگی پنگوئن و اشنایی با کاج و برگ‌های درخت کاج

نتیجه

^۱ برای اجرای همه کتاب‌ها، روش، قصه گویی بوسیله کارت‌های قصه گویی انتخاب شد، تا تاثیر روش برفهم کودکان به حداقل برسد. هر صفحه از تمام کتاب‌های انتخابی بدون متن در ابعاد ۴۲ در ۲۹ (قطع A3) در امدو تبدیل به یک کارت قصه گویی شد، تا کودکان تسلط بیشتر بر تصاویر کتاب داشته باشند و لذت بیشتری از آرایه کتاب ببرند. ضمن آنکه صفحه کتاب بزرگتر باشد، و ذهن کودک پیش از دبستان را متمرکز به محتوا نگهدارد، کودکان شنیدند و دیدند؛ و با سوال مشخص، موضوع عشق آمده در کتاب را کاویدند.

گفتگوهای خلق شده در اجتماع پژوهشی بیان گر کودکی است که عشق خلق شده بوسیله نویسندگان و تصویرگران کتاب کودک را درک و تحلیل می کند؛ ۲۶ جلسه اجتماع پژوهشی و روند موافقت ها، مخالفت ها در گفتگوهای متعدد مستند این ادعاست، علی رغم این فکر پر سیطره بزرگ که کودک پیش از دبستان مفهوم ذومراتب و دشوار عشق را نمی فهمند، کودک حاضر در اجتماع پژوهشی، در همه ۱۳ کتاب مفهوم اصلی که عشق بود را درک کردند و مورد گفتگو قرار دادند. در بررسی گفتگوها، نقاط مشترک؛ همذات پنداری، انسان انگاری و مادر و نقطه اختلاف جنسیت بود.

شکل ۳. یافته های پژوهش

اشتراک

همذات پنداری:

همذات پنداری با شخصیت داستان، سبب می شود خواننده از ذهن و قلب شخصیت داستان مطلع شود و خود را در جایگاه او قرار دهد اما در معنای گسترده تر، همذات پنداری با شخصیت داستان به این جهت رخ می دهد که یک رابطه دوسویه شکل گرفته است از یک طرف نویسنده می تواند خواننده را درک کند، کشف کند چه چیزی نظر او را جلب می کند، و از سوبه دیگر خواننده فرصتی میابد تا در داستان غرق شود، همذات پنداری با شخصیت داستان = لذت بردن خواننده، و رسیدن به در گاهی، که از طریق آن خواننده دسترسی عاطفی به یک داستان پیدا می کند، بدون همذات پنداری خواننده هیچ گونه درگیری عاطفی ایی در داستان نخواهد داشت (مک کالم، ۱۴۰۲) در کتاب های انتخابی هر ۱۳ کتاب راه یافته به اجتماع پژوهشی با نویسنده و تصویرگرانی مواجه هستیم که خواننده برایشان مهم بوده است و شناخت مناسبی از مخاطبشان داشته اند، آنان باور داشتند که کودک هدف، عشق را درک می کند و با قهرمان کتاب همراه می شود، شخصیتی در داستان، قابل هم ذات پنداری است که خواننده بتواند با او ارتباط برقرار کند، چیزهای را که حس می کند، لمس کند و مشکلاتی که درگیر آن ها می شود را درک کند. در واقع نویسنده ناگزیر است به خلق شخصیتی برسد که قابل حمایت و پشتیبانی خواننده باشد و خواننده بتواند با او ارتباط برقرار کند.

(علی هادی: بوسه مامان چستر درش عشق بود و یک تیکه قلبش در بوسه بود)

آ: علی هادی رابطه عاشقانه‌ای با مادرش داشت و در ارتباط با پدرش مشکل داشت (بعد از پیگیری از مشاور مجتمع متوجه شدم پدر او مایل به تولد علی هادی نبوده و در پذیرش او مشکل داره) کسی میتونه بگه علی هادی چی گفت؟ محمد مهدی گفت، یک تیکه از قلبش یعنی چه؟

محمد مهدی: بوسه مامانش می‌تپید و چستر رو گرم کرد

آ: کسی میتونه بگه محمد مهدی چی گفت؟ طاها گفت، کسی مخالف هست؟

اراد: من مخالف نیستم، میشه یک چیزی بگم؟

آ: بچه‌ها چند نفر رای میدن اراد حرف بزنه؟ همه رای دادند

اراد: مامان راکون یک بوسه اضافه کف دست بچه اش کرد و مامانا لپ ادمو می‌بوسن، کف دست تیکه قلبش بود

آ: کسی میتونه بگه اراد چی گفت؟ علی هادی گفت

علی هادی: ما توی قلب مامان هستیم اون بوسه تیکه قلب مامان بود (بخشی از گفتگو اجتماع پژوهشی، کتاب، دستی که

بوسه می‌زند)

انسان انگاری

در مواجهه نخست با این واژه شاید در ذهنمان جاندارپنداری مفهوم آمده در مرحله اول پیش عملیاتی پیاژه، متبادر شود، جاندارپنداری عبارت از گرایش کودک در زنده و هوشیار دانستن موجودات بی جان است. بر اساس این گرایش، اجسام به مثابه موجودات زنده و صاحب اراده‌اند؛ نکته کلیدی در جاندار پنداری جنبش و حرکت است. جنبش‌های که داری هدف و مقصدی هستند (11) در حالی که انسان انگاری، دادن ویژگی‌های انسانی به هر غیر انسان است، تمایل کودکان به انسان انگاری به این دلیل است که به او امکان می‌دهد چیزهایی را که درک نمی‌کند با عبارات قابل درک توضیح دهد به زعم این که وجودش بهتر از هر چیزی برای اش قابل درک است او انسان انگاری می‌کند چون با مواردی که مثل او نیست، راحت نیست و شبیه کردن آن‌ها به خودش از این ناراحتی می‌کاهد. بر این اساس انسان انگاری کوششی است برای اینکه احساس کند که اگر جهان بیشتر شبیه او باشد بهتر می‌تواند آن را تعریف کند و بر آن تأثیر بگذارد و در ضمن بتواند با محیط به طریقی ایجاد حس راحتی و آشنایی و سازش پیدا کند و رفتاری اتخاذ کند که این امکان را فراهم سازد که نیازهای فعلی خود را برآورده کرده و در کسری از ثانیه تهدیدها و فرصت‌ها را شناسایی نموده و با ادراکات بصری خویشتن بتواند به صورت انسانی که آشناترین الگوی ذهنی بشر است، ارتباط برقرار کند (12). نقطه مشترک در همه گفتگوها، دادن صفات و ویژگی‌های انسانی به قهرمانان داستان بود (شیری که اختیار می‌کند، عروسک کانگوروی که مثل خودش در بودن رقیب نمی‌خواهد، خرس کوچکی که شب دلش تنگ می‌شود، سگ ابی که دوستانش را دوست دارد، پنگوئی که برای رشد کاج تلاش می‌کند، خرسی که با بوسیدن پدرش قارد است حالش را خوب کند و راکونی که با بوس مادرش قوی می‌شود و....). اساس فهم و ادراک در کودکان بدن است، آنان از خلال بدنشان بخشی از جهان می‌شوند، آگاهی برای آنان نه یک "من می‌اندیشم"، بلکه یک "من

می‌توانم "است، به عبارت دیگر، اندیشه انسان از دل تجربه زیسته او سر بر می‌آورد، و آنچه ما می‌توانیم با بدن‌هایمان انجام دهیم عمیقاً بر آنچه فیلسوفان بدان می‌اندیشند و دانشمندان کشف می‌کنند شکل می‌دهد

آ: (جمله گلشید رو تکرار کردم)، کسی با جمله گلشید موافق هست؟

باران: از توی جیبش یک کش مو در آورد گفت این مال مامان منه وقتی توی جیبه انگار مامانم اینجاست

آ: مگه اینجا نگرانی داری؟

باران: دل‌م برای مامانم تنگ میشه، مثل چستر(راکون قهرمان کتاب) دوست داشتم پیشه مامانم باشم

آ: یعنی وقتی دلت تنگ میشه کش موی مادرت رو لمس می‌کنی؟

باران: بله(بخشی از گفتگو اجتماع پژوهشی، دستی که بوسه می‌زند)

مادر

در گفتگوهای اجتماع پژوهشی تنها مفهوم مشابه در جواب کودکان هر دو دسته (پسران و دختران) مادر بود.

علی‌هادی: دل خودش تنگ شده بود.

ماریا: دل خودش تنگ شده بود.

ما از مادرانمان ساخته شده‌ایم این ادعا در دو سطح قابل بررسی است؛ اولین سطح واقعیت بیولوژیکی است که امری بدیهی و روشن است یعنی ما در بدن او و از بدن او ساخته شده ایم (کوری، ۱۴۰۱) این عبارت چیزی بیش از این گفته است که دوران جنینی را با او از خون او طی می‌کنیم، ناحیه‌ای در مغز ما با نام قشر قدامی که دقیقاً پشت چشمان ماست نقش منحصر به فرد در حرکت ما به سوی اطلاعات هیجانی و تعیین اولویت‌ها در زندگی را دارد، رشد این قسمت با صبر برای رشد خودکار محقق نمی‌شود، ریش در این قسمت حیاتی تابع ارتباط است، ارتباط با مادر. عشق، بزرگ‌ترین عامل رشد، حتی پیش از تغذیه با شیر مادر است، ضربان قلب کودک با ضربان قلب مادرش تنظیم می‌شود. اگر او آرام باشد و حالات ارتباط مداوم داشته باشد، کودک نیز چنین خواهد بود (13). سطح دیگر روان‌شناختی است مادر بخشی از شخصیت روان و ساختار ماست گویی مادر به معنای واقعی کلمه لایه‌ای از وجود ماست. کودک هنگامی می‌تواند احساساتش را آزادانه بروز دهد که شخصی در کنارش باشد و او را به‌طور کامل بپذیرد و هم چنین درک و حمایتش کند، اگر آن شخص در کنار کودک نباشد، مگر کودک مجبور باشد به‌خاطر بروز احساساتش خطر از دست دادن عشق مادری و عشق جای‌گزین مادر را به جان بخرد، به‌طور قطع احساساتش را سرکوب می‌کند. عشق مادر جزو واجب‌ترین چیزها در زندگی است که مردم به صورت تناقض آمیزی حاضرند برای بدست آوردنش زندگی خود را فدا کنند (14).

اختلاف

جنسیت:

دختران: قاعده مند، کم تحرک، فردمحور، بی اهمیت به جوایز کوچک بودند، متمرکز در شنیدن قصه و گفتگو در اجتماع پژوهشی، برخورد های جسمانی مثل بغل رامتوقع بودند، توجه به جزییات نگاه و واژه های، محقق داشتند، از کارهای تازه استقبال نمی کردند، از انجام کارهای با جزییات مثل درست کردن مراحل داستان در کتاب یک داستان محشر، لذت بردند.

پسران: پرجنب جوش، در وقت گفتگو در حال حرکت بودند، کارهای گروهی را دوست داشتند، اهمیت زیاد به دوستانشان میدادند، برایشان جوایز کوچک مثل استیکر مهم بود، صبر در انجام کارهای مثل رنگ زدن، شنیدن، سکوت نداشتند، ور رفتن با وسایل مختلف را دوست داشتند، به جزییاتی مثل بو، رنگ لباس، روسری محقق، توجه می کردند، کارهای خطرناک مثل پریدن از میز و... را با جسارت انجام میدادند، طولانی شدن گفتگو در اجتماع پژوهشی را دوست نداشتند.

بحث و نتیجه گیری

یافته های این پژوهش نشان داد که کودکان پیش از دبستان نه تنها قادر به درک مفهوم عشق در داستان های کودکان هستند، بلکه این مفهوم را به طور فعالانه در گفتگوهای اجتماع پژوهشی پردازش و تحلیل می کنند. بررسی ۲۶ جلسه اجتماع پژوهشی نشان داد که عشق در این داستان ها به عنوان یک مضمون فعال با جنبه های مختلفی همچون همذات پنداری، انسان انگاری، و نقش پررنگ مادر مورد توجه قرار گرفته است. کودکان، عشق را از طریق تعاملات شخصیت های داستانی درک و بازسازی کرده و با بهره گیری از تجربه های شخصی خود، آن را تفسیر کرده اند.

همچنین، پژوهش نشان داد که رویکرد فلسفه برای کودکان (فبک) به عنوان یک روش آموزشی، زمینه ای مناسب برای گشودن باب گفتگو درباره عشق در میان کودکان فراهم می کند. به کارگیری داستان هایی که از لحاظ هنری و محتوایی غنی هستند، باعث شد که کودکان نه تنها مفاهیم انتزاعی مرتبط با عشق را درک کنند، بلکه بتوانند به شیوه ای فعال درباره آن بحث کنند. این امر نشان می دهد که آموزش عشق در سنین پایین امکان پذیر است و می تواند به عنوان بخشی از برنامه های آموزشی کودکان مورد توجه قرار گیرد.

نکته مهم دیگر که از یافته های پژوهش برمی آید، تفاوت های جنسیتی در واکنش کودکان به مفاهیم عشق است. در حالی که دختران به طور کلی رویکردی فردمحور و قاعده مند در تحلیل داستان ها داشتند، پسران بیشتر به تعاملات گروهی و جنبه های عملی داستان ها توجه نشان دادند. این تفاوت ها نشان دهنده لزوم رویکردهای متنوع در آموزش مفاهیم عاطفی و اجتماعی به کودکان با توجه به ویژگی های شناختی و رفتاری آنهاست.

در نهایت، این پژوهش بر خلاف دیدگاه های رایج که معتقدند کودکان پیش از دبستان قادر به درک مفاهیم انتزاعی مانند عشق نیستند، نشان داد که کودکان نه تنها عشق را درک می کنند، بلکه توانایی تحلیل، نقد، و گفتگوی فلسفی پیرامون آن را نیز دارند. از این رو،

پیشنهاد می‌شود که آموزش عشق از طریق ادبیات کودک و به روش اجتماع پژوهشی در برنامه‌های آموزشی و پرورشی کودکان گنجانده شود تا به پرورش نسل‌هایی آگاه، عاطفی و توانمند در برقراری روابط انسانی سالم کمک کند.

لیپمن در مدلش، یکی از ستون‌های اصلی را در جهان ادبیات ساخت و چون آموزش اندیشه را از کودک پیش از دبستان آغاز کرد، لاجرم برای محتوا داستان‌های سرآغ ادبیات کودکان رفت، این گفته نه به این معنی که سرآغ کتاب‌های موجود کودکان رفته باشد، خودش بر اساس مولفه‌های حاکم بر ادبیات کودکان، داستان تولید کرد. (اینکه تا چه میزان داستان‌های تولید شده از ارزش هنری و ساختار مناسب در این حوزه برخوردار است و در داوری ارزشیابی متخصصان ادبیات کودکان کجاست؟ محل بحث من در این پژوهش نبود) از ابتدا سرآغ مدل لیپمن امدم تا از مدل ابداعی او برای بررسی فهم کودک از داستان‌های خلق شده، نویسندگان ادبیات کودکان استفاده کنم، که اکثر کتاب‌های راه یافته به اجتماع پژوهشی به استناد جوایز متعددی که در فستیوال‌های مختلف و گروه‌های متعدد برده اند از ارزش هنری و ساختار مناسب برخوردار هستند. برای درک بهتر از فهم کودک، این مدل در دو دسته دختران و پسران انجام شد تا فهم مخاطب از این کتاب‌ها و امکان آموزش مفهوم ذو مراتب عشق به مدد اجتماع پژوهشی بررسی شود، که نقطه مشترک فهم پسران و دختران در دسته مادر اتفاق افتاد، بر اساس مجموع گفتگوهای خلق شده ۲۴ کودک حاضر در این پژوهش در مورد هر کتاب و انبوه مخالفت‌ها و موافقت‌ها و دیدن این گفتگوها در آینه هدف‌های آمده در ذیل مدل فیک، به نظر می‌رسد آموزش عشق بر اساس مدل فیک امری شدنی باشد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاق

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

1. Mirzaei H. Anthropology and Cultural Emotion Studies: From Love, Anger to Fear and Shame: Agah Publishing; 2019.
2. Lipmann M. Thinking in education: Cambridge University Press; 2003.
3. Yousefi A. The Importance and Role of Storytelling in the Philosophy for Children Program. *Philosophy and Children Journal*. 2014(6):63-82.
4. Fromm E. The Art of Loving: Morvarid Publishing; 2007.
5. Soltani L. Early Childhood Education: Seda White Publishing; 2011.
6. Thornberg R, Charmaz K. Grounded theory and theoretical coding. *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis* 2014. p. 153-69.
7. Holton JA, Walsh I. *Classic Grounded Theory: Applications with Qualitative and Quantitative Data*: London: Sage; 2017.
8. Habibi Iraqi M. *A Story for Exploration*: Institute for Humanities and Cultural Studies; 2015.
9. Morelon J, Burrows M, Brati M. *Questioning and Dialoguing with Children and Adolescents*: Lega Publishing; 2020.
10. Hajvani M. *The Storytelling Peak*: Soore Mehr; 2018.
11. Kafili M. *Investigating the Relationship of Physiognomic Perception in Werner's Theory with Animism in Pre-Operational Children*. *Rooyesh Psychology*. 2015.
12. Nottingham E. *Life is Not So Bad After All: Psychology and Art* Publishing; 2016.
13. Gerhart S. *Maternal Love*: Danjeh Publishing; 2017.
14. Miller A. *Childhood Anxieties (Searching for the Real Self)*: No Publishing; 2023.